

... som vi har
vennet oss til ...

Extra 1/20

Er fortsatt vekst i BNP det ypperste målet for den økonomiske politikken? Eller bør klima og fordeling veie tyngre?

Arne Jon Isachsen
Centre for Monetary
Economics (CME)

... SOM VI HAR VENNET OSS TIL ...

Hva er velferd? Tre ulike ting. Realiteter, Forventninger og Opplevd velferd.

Realitetene er greie å måle. Hva vi kjøper og mottar av varer og tjenester danner grunnlaget for vår levestandard og vår velferd. Bruttonasjonalproduktet sier noe om det for et land sett under ett.

Over tid må det være et visst samsvar mellom verdien av hva de som bor i landet kjøper og mottar, og hva befolkningen selv skaper av materielle verdier. Om bruken overstiger produksjonen betyr det et underskudd på handelsbalansen; eksporten betaler ikke fullt ut for importen. Differansen – dvs. underskuddet – må finansieres ved lån fra andre land (eller ved at man selger verdipapirer eller realkapital til utlandet).

For Norge gjelder ikke denne regelen. I gjennomsnitt bruker hver nordmann 44.000 kr mer enn han eller hun skaper. Går det an a? Yes – Oljefondet med tilhørende handlingsregel gjør Norge helt unik i denne sammenhengen. Etersom handlingsregelen innebærer at vi kun bruker *avkastningen* av fondet uten å selge ut aksjer og obligasjoner som ligger i det – vil disse 44.000 kr øke så lenge Oljefondet vokser. Og det ligger det an til å gjøre i mange år fremover.

Selvsagt – et ord jeg sjelden bruker – er det mye risiko her; aksjemarkedet kan stupe,

høyere renter kan presse ned verdien av obligasjonene, og fast eiendom vi eier i andre land, kan falle kraftig i verdi, ja, at de nasjonaliseres kan vi vel egentlig heller ikke se helt bort fra.

En annen fare er hvordan Oljefondet virker på oss. Blir vi mer selvtilfredse og kravstore? I argumentasjon om hva staten skal bruke penger på, hører man ikke sjelden anført at "... i Norge, som er verdens rikeste land, må vi da har råd til ..." og så kommer kravene på rekke og rad.

... hvordan Oljefondet virker på oss. Blir vi mer selvtilfredse og kravstore?

Forventningene kommer altså inn med full tyngde. Fordi vi har dette fete fondet, stiger forventningene til hva vi med rimelighet bør kunne påregne at samfunnet skal koste på oss. Men hva betyr det for *Opplevd velferd* når forventningene stiger?

Når differansen mellom realiteter og forventninger øker, er det all grunn til å tro at opplevd velferd synker. Gleden av et par nye ski til jul er ikke helt den samme når man nærmest tar for gitt at det er vel det minste man kan påregne. Med moderate forventninger blir gleden av en gitt materiell fremgang desto større.

I Nasjonalbudsjettet for 2020, leser vi følgende:

“Skal vi opprettholde om lag den samme veksten i levestandard som vi har vennet oss til gjennom de siste 40 årene, må produktiviteten vokse raskere enn i de siste 10–12 årene.”

Sikkert riktig det. Men hvor lurt er det å skrive noe slikt i nasjonalbudsjettet? Vi leser det vel lett slik at vi med rimelighet bør forvente en slik utvikling. Om den ikke realiseres – veksten fremover blir bare det halve av hva den har vært de siste 40 årene – ja da er det vel grunn til misnøye? Ber ikke sitatet over om det?

Men hva har nå veksten vært de siste 40 årene? Helt eksepsjonell. Bruttonasjonalprodukt pr innbygger har gått fra 395 000 kroner i 1989 til 613 000 kroner i 2018, regnet i faste priser. De siste ti årene godt hjulpet av Oljefondet som bidrog med 19.000 kroner til finansiering av offentlige utgifter pr. snute i 2009 til altså 44.000 kr i 2019.

Er det noen rimelighet i å forvente at denne utviklingen skal fortsette? Neppe. Hva blir da konsekvensene? Med forventningene spent langt høyere enn det realitetene kan innfri er det all grunn til å tro at folks opplevelse av velferd ikke stiger i takt med den realiserte.

På et dypere plan kan man jo spørre hva som er så viktig med “vekst i levestandard” når den allerede har nådd de høyder vi har i dag.

Tenk deg 40 år tilbake i tid. Fortell dem som levde da at levestandarden i Norge i 2019 ville bli det den er nå. Spør deretter hva de synes om det. Og videre, hva synes de om prioriteringene fremover. Men før det siste spørsmålet, redegjør konkret og greit om klimautfordringene vi vil stå overfor i 2019, og utviklingen i formues- og inntektsforskjeller som har funnet sted de siste 40 årene.

Men hva har nå veksten vært de siste 40 årene? Helt eksepsjonell.

Kanskje ville folk flest i denne hypotetiske situasjonen hatt mer sans for at man i Nasjonalbudsjettet for 2020 i stedet hadde skrevet:

“Skal vi opprettholde det demokratiet og samholdet i befolkningen som vi har vennet oss til gjennom de siste 75 årene, må klimaproblemet tas kraftig tak i. Og tiltak settes i verk for å få ned de økte forskjellene i formue og inntekt. Det hele under bibehold av full sysselsetting. Og så får den økonomiske veksten bli det den blir.”

21. januar 2020

Home Page: <http://home.bi.no/fag87020>